

Taalafbraak. Lesontwerp voor een leesles.

1 maart 1986

Auteur: [EHBO-werkgroep](#)

Volume: [16](#)

Nummer: [2](#)

Pagina's: 112-124

Documenten

- [vonk_jrg16_019.pdf](#)

taalafbraak lesontwerp voor een leesles in dit artikel stelt de werkgroep eerste hulp bij onder wijs ehbo een lesontwerp voor waarin ze aantonen hoe een leesles in de hoogste jaren van het secundair onderwijs kan verlopen uitgangspunt van deze les is een tekst van herman de coninck heel de wereld of niets lezing in de beursschouwburg te brussel in de reeks hard op de tong het probleem bij het lezen van ietwat moeilijkere essays is vaak het gebrek aan voorkennis bij de leerlingen dit lesontwerp wil tegemoetkomen aan dit probleem en biedt daarom bij het essay een aantal hulpteksten aan die het tekort aan voorkennis kunnen neutraliseren de bedoeling is dat hierdoor de draagwijdte van de tekst duidelijker wordt bovendien bieden de teksten de mogelijkheid in te gaan op een aantal linguïstische problemen doelstellingen de leerlingen kunnen een essayistische tekst verduide lijken a d h v geselecteerd achtergrondmateriaal kri tisch lezen ze kunnen enkele positieve en negatieve invloeden van de beeldcultuur op onze taal aanduiden ze kunnen de eventuele relatie tussen taal en denken verduidelijken ze kunnen hun opvattingen over taalafbraak verduide lijken met voorbeelden bijlagen bijlage 1 heel de wereld of niets naar herman de coninck knack 17 april 1985 bijlage 2 zes geselecteerde hulpteksten bijlage 3 opdrachten bij de hulpteksten uit bijlage 2 lesverloop 1 de begeleid st er geeft een korte inleiding op het thema bijvoorbeeld door te verwijzen naar een duidelijk voorbeeld uit de actualiteit p s nu de orwell rage geluwd is en het toch wel schit terende boek 1984 weer voor honderd jaar in de verge 112 vonk 1986 16de jg nr 2 telheid dreigt te geraken dachten we dat het zinvol was orwells visie op taal nog eens te belichten niet het boek omwille van de datum dus wel omwille van de boeiende visie op taal voorbeeld van inleiding daags voor de amerikaans russische topontmoeting te geneve nov 85 deed president reagan een vrij opmerkelijke oproep tot de journalisten hij verzocht hen namelijk niet langer meer het woord sterrenkrijg starwars te gebruiken maar voortaan te spreken over ruimteschild op het eerste gezicht een uitspraak die een beetje tussen de plooi en van de zovele andere belangrijkere mededelingen en standpunten leek te vallen opmerkelijk is echter dat de media zijn verzoek helemaal ni-

et genegeerd hebben plots doken immers in onze nieuwsberichten woorden op als ruimteschild ruimtedefen sie of ruimteverdediging een toevallige verschuiving in elk geval niet zonder betekenis wanneer we het woord sterrenkrijg bekijken dan valt het niet te ontkennen dat het hier gaat om een offensief oorlogssysteem opm het woordkrijg was in feite een in onbruik geraakt woord cf van dale enkel in literaire taal woorden als ruimte schild en ruimteverdediging daarentegen verdoezelen dat offen sieve karakter en benadrukken enkel het defensieve aspect van het systeem het woord zelf verandert natuurlijk niets aan het starwars project maar misschien heeft deze woordwijziging in de media wel invloed op onze conceptualisering en onze manier van denken over het project kortom kunnen we uit dit voorbeeld afleiden dat de taal onze houding onze wereldbeschouwing ons denken bepaalt wanneer een regering het woord terrorisme verbiedt en een regel uitvaardigt dat men alleen nog mag spreken van democratisch geweld zullen taalgebruikers dan in dat oude terrorisme iets positiefs gaan zien vroeger hadden wij een ministerie van oorlog nu heet dit ministerie van defensie heeft zo n naamsverandering invloed op het denken kan men door de taal te veranderen de denkgewoontenen de houding van de taalgebruiker beïnvloeden wanneer we een patient stelselmatig client noemen zullen we dan denken dat een patient even mondig is als een client gaan we anders om met een gek dan met een geestelijk gehandicapte j renkema 2 de leerlingen krijgen het essay van h de coninck bijlage 1 ze lezen het grondig door en proberen daarna op de aangegeven plaatsen de teksten uit bijlage 2 in te passen deze teksten zijn gekozen om het essay hier en daar te verduidelijken of van voorbeelden te voorzien soms weiden ze ook wat uit over een bepaald interessant aspect een van de bedoelingen van deze methode is dat de leerlingen leren achtergrondkennis te gebruiken bij de lectuur van teksten 113 suggestie u kan ook de nummertjes in de tekst weglakken en de leerlingen zelf laten bepalen waar ze de teksten kunnen inschuiven 3 de klas wordt in verschillende groepen verdeeld elke groep kiest voor een bepaalde tekst uit bijlage 2 en krijgt dan de bijhorende opdrachten complementair groepswork bijlage 3 4 bespreking van en discussie over de resultaten van het groepswork belangrijk hierbij is dat men voortdurend wijst op het verband met het thema van deze les nl taalafbraak oplossing 2 1 tekst d 2 tekst b 3 tekst e 4 tekst c 5 tekst a 6 tekst f bronvermelding heel de wereld of niets door h de coninck knack 17 april 1985 het jaar van orwell bestaat nieuwspraak door j renkema onze taal jrg 53 nr 1 jan 1985 1984 door g orwell de arbeiderspers amsterdam 1983 24 1984 krijgen orwell en huxley gelijk door m dekey ser lannoo tielt en weesp 1984 de eendimensionele mens door h marcase paul brand bussem 1978 11 sociolinguistics an introduction door p trudgill penguin harmondsworth 1974 handboek van de sociolinguïstiek door n dittmar vert w koning het spectrum utrecht antwerpen 1978 politico babble korte spraakkunst van de politieke taal haagse post 3 maart 1983 ehbo werkgroep huybrechtsstraat 28 2200 borgerhout noot geïnteresseerden kunnen een volledig overzicht van de lesontwerpen van de ehbo werkgroep ontvangen op het volgende adres uitgeverij mim de berlaimontstraat 92 2100 deurne tel 03 325 87 00 114 bijlage 1 hard op de tong heel de wereld of niets de overgang van de woordcultuur naar de audio visuele cultuur heeft tot nu toe niets dan vervlakking en on-

deskundigheid met zich meegebracht herman de coninck onderzoekt of daar iets aan te doen is ja met discipline met concurrentie ee de eeuw die begon met het gou den tijdperk voor alle kunsten lijkt te zullen eindigen zonder nog herman de coninck enig idee van wat kunst is het hard op de tong is een gezamenlijk tien jaar lang was hij redakteur bij het geschreven woord de harde kern van initiatief van de brusselse beurs elk pedagogisch systeem sinds de vijfde weekblad hans en sinds 1983 leidt hij schouwburg en knack in samenwer het tweemaandelijks nieuw wereld eeuw voor kristus moet de plaats rui king met de uitgeverij kaiak en dc tijdschrift uitgeverij mantcau de men voor elektronische klanken en dienst letteren en dramatische kunst coninck maakte vooral naam als beelden zoals destijds de menselijke van het minisleriq van de vlaamse dichter met de bundels de lenige lief beschaving de mondelinge traditie in gemeenschap auteurs en publicisten de zolang er sneeuw ligt en met een ruilde voor het geschreven woord zo worden voor deze reeks lezingen uit kiosk van hobo die samen met ver wijkt nu de woordkultuur voor een au genodigd om een vlammend betoog taalde poezie van edna st vincent diovisuele het minste wat je daarover over een brandende kwestie te hou millay werden samengebracht in on kunt zeggen is dat het een radikale ver den wat zij te zeggen hebben open begonnen werk een keuze uit zijn es andering betekent en onbevangen verschijnt alleen in says over poezie werd gepubliceerd dit blad onder dc titel de troost van pessi gisteren 16 april kwam herman de misme mijn zoon hee ft een woordenschat die coninck 1944 aan het woord der uitsluitend op ondertitels is gebazeerd i knack 17 april 1985 belgle 75 115 hard op de tong dit sch reef gore vidal als inleiding bij een herdenkingsstuk over logan pear-sall smith een aforist van rond de eeuwwisseling en een man zegt vidal die bijna evenveel tijd stopte in het zoeken naar dat ene nog niet afgezaag de adjektief om de maan te beschrijven als ja ren later de astronauten om er te geraken het is duidelijk dat die verandering van woord naar audiovisue le kultuur niet alleen nadelen heeft dank zij de re plays op televisie zie ik bijvoorbeeld in het voetbal drie keer meer doelpun ten dan ik twintig jaar geleden op de radio hoorde en hoewel er sneller ge speeld wordt zie ik ze trager maar ik zie vooral voorde len van de woordkultuur verloren gaan en op een ogenblik dat alleen nog maar te gisen valt wat je daa rvoor in de plaats zult krijgen is enige argwaan toegela ten misschien wil ik het onderste uit de kan maar ik heb altijd liever alleen maar voordelen al leen maar de voor delen van de woordkultuur en alleen maar de voorde len van de audio visue le zou dat niet te regelen zijn wat ik nu zie is dat mijn zoon van veertien ee n woordenschat heeft die uitsluitend op ondertitels is gebazeerd omdat hij godganse dagen op het tapijt ligt met zijn dikke teen de televisie be een videoclip verboudt zich tot de lele dienend en soms zelfs ove re ind ko argumenten nuances naden vlsiekukuur zoals morse tot de taal mend om van deze vechtsce ne naar ken de te levisie is zelfs nauwelijks de gindse v rijage te switchen plaats voor nieuws maar voor pausbe het doet me denken aan een snel zoeken met hun tiental le n u ren zend leeskursus die ik ooit bij humo een tijd voor in en uit vliegtuigen stappen jaar of tien geleden volgde ik heb het 1 de presidenten niet-szeggende verkla toen na ten les laten afweten omdat ik ringen achteraf de televisie is gespe ik zou niet weten wat er op d ie ma ciislizeerd in on nieuws nier in zi-

jn geheugen blijft hangen het immoreel vond het erge was dat maar zeer zeker nooit samenhang laat niet alleen rapporten en staatsbladen staan beteken is want dat is iets waar ook de televisiekultuur echter wordt en licentiaatsverhandelingen gesnel voor je ni de film nog een goed medita binnenkort op zijn beurt verdrongen le ad werden maar althans in de les tief uur nodig hebt ik vermoed dat op door de videoclip dit moet zoiets zijn ook hemingway the old man and the den duur zelfs het idee dat dingen een alsof taal over de hek lijn zou vervan sea en steinbeck tortilla flat betekenis zouden kunnen hebben verlo gen worden door morse alleen nog dat laatste is trouwens nadien nog re n gaat ze zijn hooguit nog enkel de maar tu-ut tuut stop inhoud kan haast als vakantiefeuilleton in humo ver flits dat je ze ziet ze zijn spectaculair n ie t meer alleen korte hevige prikkels schenen het werd blijkbaar even snel of ze zijn niet ik hoorde onlangs van het bestaan goedgevonden als gelezen maar ik koot en bie mogen me dan ten dele van zo iets als disc o verslaving ik kan vond het allemaal zo tegennatuurlijk verzoenen met het medium televisie het me n iet goed voorstellen maar het als ee n snel eet programma of een het blijft een feit dat bijvoorbeeld het moet ee n alleen nog maar heel schok snel-neuktraining ik hou van traag parlementaire debat sinds het zich kerig kunnen stilzitten zijn of een eten en van traag lezen met mijn rus meer in konfrontatie afspelt dan in het hooraberratie te wijten aan geluidsin tige al le s doordringende lezersstraal parlement demagogischer is gewor flatie ik weet ook niet hoe je zoiets den behandelt ineens met stilte lijkt me er zijn tekenen bijna te wreed wellicht met zorgvul in parijs is er een beroepsvereniging 2 dig gedoseerde hoeveelheden steeds voor publieke schrijvers 1 ecrivains stiller geluid publics opger icht met een honderd zowat dertien jaar geleden al ver maar als disco verslaving mogelijk tal kantoren over de stad versp re id zij 4dapte renaal van ewande me in ten is gaan wij met de clipkultuur ziender schrijven op aanvraag en tegen 10 inte rvieuw dat hij in leder zijn waarheid ogen naar een visuele flash verslaving franse frank per uur wat je maar wil aard had te gestikukren en smoelen kommunikatie gaat aan snelheid ten van liefdesbrieven tot handelskorres te trekken wat de tegenstander op zo n onder zelfs het geschreven woord pondentie hun klicnteel bestaat voor moment zei deed er niet meer toe ie ooit voe rt uig van de rustige gedachte zowat 30 procent uit buitenlanders die dereen inclusief de ca mera keek naar verwordt wellicht om te kunnen kon de taal n ie t voldoende kennen maar jou en daar kon zelfs het verstandigste kurreren met de snelheid van de nieu voor het grootste gedeelte 70 procent tegenargument n iet tegen op we media tot een haastig gestencilde uit wat men noemt slachtoffers van dat was dertien jaar geleden sinds nota een gauw bij mekaar gefotoko het audiovisuele tijdperk vaak zijn dien wurden de argumen-ten als ze er al pieerd standpunt en in de kranten een dat hooggeschoolde tech-nologen die zijn gewoon binnenskamers gehou afgescheurd en meteen van titel voor niet meer in staat zijn een behoorlijke den de televisie is niet de plaats voor zien telexbericht tekst op te stellen 116 hard op de tong over nog eens ee n jaar of tien krij gen we wellicht ook publieke denkers 3 het doet me met heimwee denken aan een citaat van paul goodman die zichzelf ee n soort re naissance free lan cer noemde volgens mij is het on mogelijk om een goed advokaat le raar staatsman na-tuurkundige mi nister van religie architect historicus welzijnswerker of psy-

choloog te zijn zonder in vrij grote mate dit alles tege lijkt te zijn slechtste nieuws
ernest mandel zegt in een recent in te rv ieuw het geschreven woord ver mindert
enorm in kwantiteit en daar door vermindert ook de kwaliteit vrees ik dat is een
belangrijk psych o logisch of ze lfs antropologisch pro bleem wat is de eigenlijke
oorsprong van het denken de grote sovjet psy choloog wygodsky zegt de oorsp ro
ng van het denken is de inwendige mono loog denken ve ronderstelt woorden
spelen met woorden konstruktie van woorden uitbreiding van de woorden schat 4
de beeldbeschaving die we nu meemaken blokkeert dat mechanisme een triest
voorbeeld van die nieuwe het onderwijs gaat zeker niet vrijuit kultuur is de mech
anisch sprekende pop vroeger praatte het meisje met tucht en dril leken vroeger
wel eens haar pop en antwoordde in de plaats leerdoelen in plaats van middelen
per edit ie konservatiever want dikker van haar pop een spre kende pop bete maar
je moet nu eenmaal le ren spellen taalkundig kan je trouwens slechts iets kent een
niet sprekend meisje en rekenen daar bestaat ze lfs een bij als nieuw ervaren als
je al het oude ook de leermetodes veranderen uitstek geschikte leeftijd voor de
lage kent anders ontgaat je dat een neolo men heeft nu die funeste leermetode re
schoolleeftijd aileen wordt de disci gisme inderdaad een neologisme van de multi
ple choice waarbij je in pline die daartoe nodig is vermoedelijk plaats van een ops
tel te schrijven of een ervaren als te kind onvriendelijk de voordracht te houden ge
woon aan icerlingcnwcrving schrikt terug voor tic kruist zelfs in het universitair
onder tucht van dt laat men dat maar in het wijs k rijg je dat dat leidt onherroepe
middelbaar uitzoeken dan is er nog lijkt tot de verwording van de be tijd genoeg lk
twijfel daaraan ik denk kwaamheid tot denken denken wordt dat een geheugen
iets is wat je niet concurrentie vervangen door reactie op beelden vroeg genoeg
kunt drillen in mijn optimistische momenten taal en woorden worden vervangen in
middels wordt de oplossing voor probeer ik soms te hopen dat er welis door bee
lden denken wordt vervan een ingewikkelde spelling gezocht in waar dingen ver
loren gaan maar dat gen door mechanismen dat is funest een andere spelling de
taal moet zich er ook andere dingen voor in de plaats het uiteindelijke resultaat
zal zijn dat maar aanpassen aan de pedagogische komen de lessen nederlands zijn
ge de leraar wordt ve rvangen door de ma luiheid dat lijkt me ee n gevaarlijk pre
lukkig niet meer uitsluitend op de chine dat kan niet anders dan leiden zeg je later
cednt vorhzlfgd schriftelijke taal gericht men leen nu tot een totaal konformistisch
onderwijs in het middelbaar onderwijs die ge ook mondeling van zich afbijten mis
dat tot denken onbekwame mensen zal schiedenis moet maar eenvoudiger schien
staat tegenover verlies van ge produceren laten we die tweede wereldoorlog
zonde konkurremxgeest wel een aan dat is erg demoralizerend toen ik maar
schrappen dat werkt zo depri winst aan sociak vaardigheden mis in de su day
times las dat er in lon merend op onze kinde re n schien worden er meer dt fouten
ge den reeds meer winkels van video cas een aantal dingen zijn noodzakelij maakt
maar uit men zich ongeremder settes zijn dan boekhandels beschouw kerwijze
konservatief hoe vooruitstre misschien kent men minder talen de ik dat als het
slechtste nieuws van na vend je ook mag zijn de spelling is maar d ie ene taal kent
men dan wel de tweede wereldoorlog konservatief omdat daarin waardevol licht
beter en minder kennis van het k taallogika wordt bewaard wiskun frans leidt

misschien ook tot minder de is konservatief omdat twee plus gallicismen twee altijd vier zal zijn feiten zijn kon maar zo werkt het niet servatief ze zijn nu eenmaal gebeurd debatoefeningen zorgen niet voor en dat blijft de dikke van dale wordt een briljanter verbaliteit je stort je in 117 hard op de tong het nederlands als in een koud zwembad is hoofdzakelijk dat er nog nauwelijks lijkt om de andere te leren kennis bad en je zwemt met handen en voeten iets geambeeld wordt ik weet niet zo van die ene wetenschap geeft je aan en mime ik in plaats van met de juiste goed wat sociaal was het was een niet knopingspunten met de andere er is woorden naar de overkant het is anders kunnen dan op elkaar aangewezen nu eenmaal geen minimumprogramma taalkundig spartelen slechts het boven zijn ik bedoel met sociaal iets vrij maar ofwel wil je de hele wereld begrijpen water blijven telt willigs interesse voor anderen andere pen ofwel niets iets tussenin kan nauwelijks andere levenswijzen dat welijks een ideaal zijn je begint niet krijg je pas als er inderdaad ook andere aan het leven met het idee nu ga ik dat je er nauwelijks nederlands mee meningen zijn als iedereen middelmaat een beetje leven wie er niet aanbeleeft zal wel te maken hebben met het tige is omdat die mand nog gestimuleert met de vaste overtuiging van ik feit dat het nederlands na het dialect leerd wordt om zich te onderscheiden haalt er alles uit haalt er niets uit le slechts tweede taal is en dat je die nu is iedereen voor iedereen ontezes ven onderwijs het is allemaal alles of eenmaal eerst g rondig schriftelijk moet sant niets het vs0 heeft de grote vergis leren voor je er verbaal in kunt free het idee dat concurrentie asociaal sing begaan te denken een beetje wheelen debatoefeningen discussies zou zijn is een van de grootste misvat maar dan voor iedereen dat is gelijk geven al leen maar een slordige illusie tingen van de laatste decennia iemand heid nee dat is nivellering als de uit van communicatie je begrijpt toch kan of weet iets of heeft iets ervaren daging verdwenen is om hoger dan je wat ik bedoel en die toegeeflijkheid wat ik niet kan weet ervaren heb dat zelf te grijpen de stress om meer te tast op den duur ook de geschreven is juist een reden om met hem om te doen dan je kalmpjes aan zou kunnen taal aan het is wel een germanisme de onvrede met jezelf dan krijg je in maar je begrijpt het toch nou zo be derdaad vrede de vrede van een pen grijp ik ook de dingestaal mijn zoon zo is het eveneens een illusie dat je sioen op twintigjarige leeftijd 99 spreekt trouwens zo n dingestaal met minder taalkennis die ene taal die de vrede van het kerkhof je dan wel kent beter zou beheersen alle kennis versterkt elkaar kennis 6 van die ene taal maakt het je gemakke herman de coninck zo is er ook concurrentiegeest verdwenen zonder dat dat geleid heeft tot grotere sociale vaardigheid het gevolg 118 bijlage 2 tussentekst a winston en syme schoven hun dienbladen onder het traliewerk door vlug werd op elk een eenheidslunch neergesmaakt een metalen pannetje met grijs rose hutspot een homp brood een blokje kaas een kroes zwarte victorie koffie en een sacharinetablet daar ginder is een tafeltje onder dat telescherm zei syme laten we onderweg een borrel meepikken hoe schiet het woordenboek op vroeg winston met stemverheffing om boven het lawaai uit te komen langzaam zei syme ik ben met de adjectieven bezig het is fascinerend bij het onderwerp nieuwspraak was hij meteen opgeleefd hij schoof zijn pannetje terzijde pakte met een van zijn fijne gevormde handen zijn homp brood op en met de andere zijn kaas en leunde over

de tafel heen om zonder schreeuwen te kunnen praten de elfde druk is de definitieve druk zei hij wij geven de taal nu haar uiteinde lijke vorm de vorm die zij zal hebben als niemand meer iets anders spreekt wanneer wij daarmee klaar zijn zullen mensen zoals jij het weer helemaal van voren af moeten leren jij denkt natuurlijk dat het ons voornaamste werk is om nieuwe woorden uit te vinden maar niets daarvan wij vernietigen woorden bij dozijnen bij honderden elke dag wij beneden de taal uit de elfde druk zal niet een enkel woord bevatten dat voor het jaar 2050 in onbruik raakt hij beet hongerig in zijn brood en slikte een paar happen naar binnen toen sprak hij weer verder met de hartstocht van een frik zijn magere donkere gezicht had bezien gekregen zijn ogen hadden hun spottende uitdrukking verloren en waren bijna droogmerig geworden weet je wel dat de nieuwspraak de enige taal ter wereld is waarvan de woordenschat elk jaar kleiner wordt winston wist dat natuurlijk hij glimlachte vol sympathie naar hij hoopte daar hij niet goed iets durfde te zeggen syme beet weer een stuk van het grauwe brood kauwde het snel weg en ging verder begrijp je dan niet dat de hele bedoeling van de nieuwspraak is om de denkruimte in te krimpen uiteindelijk zullen wij misdunk letterlijk onmogelijk maken omdat er geen woorden zullen zijn om die in uit te drukken elk begrip dat men ooit nodig kan hebben zal door precies een woord worden uitgedrukt waarvan de betekenis streng omljnd is terwijl alle bijbetekenissen er van zijn uitgewist en vergeten nu al in de elfde druk zijn wij daar niet ver vandaan maar het proces zal nog voortgaan lang nadat jij en ik dood zijn elk jaar minder en minder woorden en de bewustzijnsruimte telkens een beetje kleiner uit g Orwell 1984 p 53 55 tussentekst b politico babble het maken van een witte ruis het maken van gewichtige witte ruis 1 het maken van een witte ruis witte ruis is wat je van een grammofonplaat hoort tussen de muziek door niks en toch geluid als politicus dient u over een klein reservoir van loze zinsneden te beschikken om stiltes op te vullen na enige training spreekt u ze mechanisch uit terwijl u ondertussen nadenkt over uw echte antwoord het geldt namelijk als nadelig voor de politicus de indruk te wekken dat hij met de mond vol tanden zit steek dus meteen van wal nadat u een vraag gesteld is 119 bestudeer bijvoorbeeld de openingen van bukman om te beginnen zou ik willen zeggen schmelzer mijn eerste reactie zou deze zijn de ruiter ik wil daar het volgende op zeggen lubbers laat ik het zo zeggen de zaak ligt als volgt uit het rijke repertoire van den uyl het gaat mij hierom mijn reactie is deze u moet goed zien ja en nee ook kan het geen kwaad om teneinde tijd te winnen de gestelde vraag te herhalen dan wel te parafaseren de vries gevraagd naar de bezwaren in zijn partij tegen de vvd u bedoelt of wij soms iets tegen de vvd hebben zijn fractiegenoot de boer op de vraag hoe het nu verder moet met het nederlandse voorbehoud als u zegt wat wil je met het nederlandse voorbehoud de premier mag graag beginnen met het geruststellende ik begrijp de vraag als van meekren hem vraagt of hij ik bedoel het kabinets overleg met de bonden heropent vangt hij aan ik begrijp wat u bedoelt het kabinet er zitten de volgende punten in het is als het in de lucht knippen van de kapper er gebeurt nog niets en toch is hij al bezig met wat oefening kunt u in deze exercitie een zekere virtuositeit bereiken een aanhef van van houwelingen het lijkt mij bijna een open deur en zo heb ik het ook op een spreekbeurt gezegd men

lette op het essentiële bijna maar de fraaiste ouverture is die van lubbers u hoort nu stilte dat betekent dat ik nadenk 2 het maken van gewichtige witte ruis als u toch eenmaal het woord heeft en eventjes niet weet wat precies te zeggen kunt u de gelegenheid maar beter te baat nemen om iets te berde te brengen wat driftig klinkt zonder dat het iets betekent het verplicht u tot niets maar draagt wel bij aan uw aanzien als politicus neem een voorbeeld aan deetman ik vind een grondslag voor een politieke groepering dus ook voor het cda van belang dat voorkomt dat een politieke groepering gaat zwab beren meestal is het zo dat uit die grondslag iets zichtbaar wordt over hoe een politieke partij tegen de overheid aankijkt maar er is nog iets anders je kan niet alleen een grondslag hebben je kan niet alleen zeggen ik heb een grondslag je zal vooral moeten zeggen op grond van die grondslag kom ik tot die en die concrete politieke punten ik denk dat het daar wel eens aan ontbroken heeft uit haagse post 3 maart 83 tussentekst c in de linguïstiek bestaat er een hypothese die men de sapir whorf hypothese heeft genoemd naar de twee taalkundigen edward sapir en benjamin lee whorf hun hypothese luidde ongeveer als volgt de moedertaal van een taalgebruiker bouwt een reeks categorieën en op die als een soort rooster functioneren waardoor we de wereld waarnemen dit rooster beperkt de manier waarop we de verschillende fenomenen categoriseren en conceptualiseren de taal bepaalt dus ons denken een voorbeeld om dit te verduidelijken een programmeur en een boer lopen langs een korenveld de programmeur een echt stads mens heeft geen enkele agrarische kennis hij weet wat koren is maar hij kan nauwelijks gerst van rogge onderscheiden de boer heeft veel meer kennis op dit gebied hij weet dat er winter en zomertarwe is en hij kan zelfs verschillende tarwerassen onderscheiden voor de programmeur is tarwe tarwe hij heeft maar een paar woorden ter beschikking terwijl de boer een veel grotere woordenschat bezit voor de verschillende soorten koren vraag komt het door de taal dat de programmeur de verschillende graansoorten niet ziet of ziet de programmeur wel de verschillen maar heeft hij er geen woorden voor 120 de kern van deze vraag is bepaald de beschikbare woordenschat het aantal onderscheidende dingen dat een taalgebruiker op een bepaald moment waarneemt tussentekst d in de taalwetenschap hebben verschillende mensen zich beziggehouden met de vraag hoe het komt dat de verschillende talen soms erg afwijkende taalsystemen woordenschat grammatica hebben de babelse spraakverwarring is helaas hiervoor geen afdoende verklaring sommigen beweren echter dat de verklaring te vinden is in het feit dat de omgeving waarin de mensen leven en opgroeien een invloed heeft op de taal een veel gebruikt voorbeeld om te demonstreren dat omgeving denken maatschappijssystemen enz het taalsysteem beïnvloeden is het gebruik van kleuradjectieven kleuren worden in verschillende taalgemeenschappen op verschillende wijze verbaal gedifferentieerd zo bezit het nederlands voor de kleur wit slechts een adjectief dat we weliswaar een beetje kunnen nuanceren helderwit gebroken wit de eskimo's daarentegen kennen in hun taal heel wat meer adjectieven voor wat wij wit noemen het is evident dat de meer gedifferentieerde talige onderscheiding van wit bij de eskimo's het gevolg is van hun levensomstandigheden en hun directe ervaringswereld in hun geval dus van de dagelijkse noodzaak om met sneeuw om te gaan tussentekst e in het boek 1984 van g orwell denkt grote broer

voor iedereen grote broer zoals hij genoemd wordt weet alles van iedereen want hij kan op elk moment in iedere huiskamer binnenkijken grote broer hield echter ook nog op een andere manier stevige greep op de mensen hij veranderde de taal en liet de nieuwspraak invoeren als officiële taal van oecanië deze taal lag in feite aan de basis van zijn macht want met de nieuwe spraak wilde hij letterlijk elke ketterse gedachte ondenkbaar maken de woordenschat van de nieuwspraak was dusdanig samengesteld dat het alleen maar mogelijk was om die gedachten tot uitdrukking te brengen die volgens de partij van grote broer aanvaardbaar waren alle andere gedachten en ook de mogelijkheid om daartoe te komen langs omwegen waren uitgesloten gedeeltelijk werd dit bereikt door het uitvinden van nieuwe woorden maar in hoofdzaak door het uitschakelen van ongewenste woorden en door de overblijvende woorden te ontdoen van hun onrechtzinnige betekenissen en bijbetekenissen als je iemand een echt gemeend compliment wil geven zeg je in nieuwspraak dat hij dubbelplusgoed is een aantal heel prettig aandoende woorden dekken heel onprettige begrippen vb vreugdekamp voor dwangarbeiderskamp ministerie van vrede voor ministerie van oorlog defensie in nieuwspraak worden heel veel woorden afgekort en er wordt voor gezorgd dat ze makkelijk uit te spreken zijn vb miniwa is het ministerie van waarheid de bedoeling hiervan is vooral mystificatie de woorden liggen zo gemakkelijk in de mond dat je ze kan uitspreken zonder ook maar even stil te staan bij hun oorspronkelijke betekenis je kan in nieuwspraak zeggen alle mensen zijn gelijk maar dat wil dan wel precies hetzelfde zeggen als bijvoorbeeld alle mensen zijn roodharig alle politiek filosofisch sociaal geladen woorden verliezen met hun geladenheid 121 tussentekst f kunstminnaar in de smurf niet hier dan slaat maar slagroom dood smurf maar ergens anders wil je dat niemand weet naar uoera 1 eindet x mn trompe i iemand die van smurfen snikt mijn muziek houdt uit dat moet je smurfen dupuis brussel 1976 122 bijlage 3 opdrachten bij de tussenteksten tussentekst a vergelijk eens enkele nieuwere en oudere uitgaven van woordenboeken met elkaar ga na of de nieuwere uitgaven inderdaad meer bladzijden meer woorden bevatten sla een willekeurige bladzijde open en maak een lijst van woorden die in de andere uitgave verdwenen zijn en een lijst van woorden die toegevoegd werden wat valt je daarbij op kende je de meeste woorden waarom zouden ze verdwenen of bijgekomen zijn tussentekst b een aantal groeperingen streven ernaar de seksismen uit onze taal te bannen zij gaan er immers vanuit dat een niet seksistische taal ook zal leiden tot een niet seksistische samenleving probeer de volgende zinnen nu eens om te zetten in niet seksistische taal vb de pioniers doorkruisten de woestijn met hun vrouwen kinderen en bezittingen de pioniersfamilies doorkruisten de woestijn en droegen al hun bezittingen met zich mee de slaven mochten trouwen en kregen de toelating met hun vrouw en kinderen te leven radium werd ontdekt door een vrouw marie curie vooraleer de onderzoeker zijn onderzoek begint moet hij steeds zijn opstelling nauwkeurig controleren we wachten nog op meneer janssen en zijn vrouw hoeveel man kan er in deze zaal zitten onderzoek heeft uitgewezen dat de verstandige klant vooraf haar inkopen op een lijstje schrijft de minister mag zelf zijn medewerkers voor zijn kabinet kiezen tijdens een ontmoeting tussen president Reagan en Margaret Thatcher geachte heren probeer in kranten en tijdschriften nog

enkele andere voorbeelden te vinden hoe proberen sommige auteurs dit probleem op te lossen tussentekst d net zoals de fysische omgeving heeft ook de sociale omgeving een invloed op ons taalgebruik verduidelijk dat aan de hand van de volgende gegevens welke woorden bestaan er in het nederlands om familierelaties aan te duiden vergelijk dit systeem van naamgeving nu met de manier waarop de australische njamalstam hun familierelaties benoemt vb mama verwijst naar alle mannelijke familieleden van dezelfde generatie als de vader dus vader oom karna echtgenoot van de zuster van de vader maili vader van de vader of zuster van de vrouw van de zoon van de dochter 123 zoek eventueel iets op over de sociale relaties bij deze stammen hoe illustreert dit voorbeeld de stelling van de tussentekst informatie voor de begeleid st er de drie woorden uit de njamaltaal tonen aan dat het familieleven in de twee samenlevingen totaal anders georganiseerd is bepaalde verwantschappen die wij minder belangrijk vinden zijn daar wel belangrijk en omgekeerd bepaalde onderscheidingen worden anders gemaakt vb maili drukt niet de generatie uit maar wel de generatie afstand hetzelfde woord dus voor iemand die twee generaties ouder of jonger is tussentekst e neem een aantal tijdschriften en ga eens na of er in die tijdschriften soms iets te vinden is dat wijst op nieuwspraak denk bijvoorbeeld aan letterwoorden opec uefa afkortingen kbvb verbin dingen die mystifieren euroshima vereenvoudigingen door woorden naast mekaar te plaatsen uithollingen van woordbetekenissen fascist als scheldwoord lees misschien eerst even de appendix over nieuwspraak door in het boek van george orwell 124